

Βερολίνο, Αύγουστος 2019

Το Ψηφιακό Αρχείο „Μνήμες από την Κατοχή στην Ελλάδα“

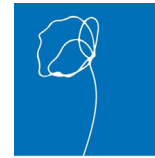
Ο μάρτυρας του Αρχείου Εμμανουήλ Σταυρουλάκης κατά τη λήψη της μαρτυρίας του στις 10.06.2016 στο Άνω Μέρος της Κρήτης

Πηγή: Αρχείο ψηφιακών μαρτυριών «Μνήμες από την Κατοχή στην Ελλάδα»

Από τον Απρίλιο 2018 είναι προσβάσιμο στο διαδίκτυο το νέο ψηφιακό αρχείο προφορικών μαρτυριών «Μνήμες από την Κατοχή στην Ελλάδα» <https://archive.occupation-memories.org/el>. Το Αρχείο δημιουργήθηκε στα πλαίσια του ομώνυμου διμερούς προγράμματος «Μνήμες από την Κατοχή στην Ελλάδα» www.occupation-memories.org/ και περιλαμβάνει 93 βιογραφικές συνεντεύξεις, στις οποίες οι μάρτυρες εκείνης της εποχής μιλούν για τη ζωή τους πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τη γερμανική Κατοχή στην Ελλάδα.

Στους μάρτυρες περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων επιζώντες του Ολοκαυτώματος, αντιστασιακοί, επιζώντες αντιποίνων καθώς και καταναγκαστικοί εργάτες στη Γερμανία. Οι συνεντεύξεις καταγράφουν τις εμπειρίες τους σχετικά με την καθημερινότητα της Κατοχής, τη διαφυγή, τις διώξεις των Εβραίων, τη συνεργασία με τους Γερμανούς, τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, τα αντίποινα, τις μαζικές δολοφονίες και την Αντίσταση. Οι αναφορές προέρχονται από διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Κάποιες από τις συνεντεύξεις διενεργήθηκαν στο Ισραήλ και στο Βερολίνο.

Οι αφηγήσεις τους βιντεοσκοπήθηκαν, απομαγνητοφωνήθηκαν και μεταφράστηκαν στα γερμανικά. Το υλικό των συνεντεύξεων έχει αποτελέσει αντικείμενο επιστημονικής επεξεργασίας και συμπληρώθηκε με λέξεις-κλειδιά, περιεχόμενα και καταλόγους, καθώς και με σύντομα βιογραφικά

σημειώματα, πρωτόκολλα συνεντεύξεων και επεξηγηματικά κείμενα. Ένα σημαντικό πρόσθετο στοιχείο του Αρχείου είναι επίσης ο αλφαβητικός θησαυρός, που περιλαμβάνει περισσότερα από 3.000 λήμματα.

Το Πρόγραμμα „Μνήμες από την Κατοχή στην Ελλάδα“ πραγματοποιήθηκε στο Κέντρο Ψηφιακών Συστημάτων (Center für Digitale Systeme, εφεξής CeDiS) του Ελεύθερου Πανεπιστημίου του Βερολίνου σε συνεργασία με το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, υπό τη διεύθυνση του καθηγητή Νικόλαου Αποστολόπουλου και την επιστημονική επίβλεψη του καθηγητή ιστορίας Χάγκεν Φλάισερ.

Η εντατική ενασχόληση με αρχεία προφορικών μαρτυριών και ψηφιακές συλλογές συνεντεύξεων για διάφορα σενάρια χρήσης, όπως π.χ. για σχολεία ή για επιστημονική έρευνα καθώς και αξιολόγηση στην ακαδημαϊκή διδασκαλία, ανήκει στα ερευνητικά ενδιαφέροντα του CeDiS ήδη από το 2006. Σήμερα το CeDiS φιλοξενεί το Visual History Archive του USC Shoah Foundation Institute for Visual History and Education, το αρχείο «Refugee Voices» της Association of Jewish Refugees και το αρχείο «Καταναγκαστική εργασία 1939-1945. Μνήμες και ιστορία». Για το τελευταίο έχει ήδη δημιουργηθεί και βρίσκεται σε εφαρμογή στη Γερμανία, την Τσεχία, τη Ρωσία και την Πολωνία ένα διαδικτυακό εκπαιδευτικό περιβάλλον, που προσφέρει σε μαθήτριες και μαθητές άνω των 14 ετών τη δυνατότητα να ασχοληθούν με την καταναγκαστική εργασία κατά τη διάρκεια της ναζιστικής εποχής αξιοποιώντας επτά συνεντεύξεις του Αρχείου.

Το εναρκτήριο λάκτισμα για τη δημιουργία ενός νέου αρχείου προφορικών μαρτυριών για την εποχή της εθνικοσοσιαλιστικής βαρβαρότητας στην Ελλάδα δόθηκε από τη συνάντηση του κυρίου Νίκου Αποστολόπουλου, Έλληνα καθηγητή στη Γερμανία, με τον κύριο Hagen Fleischer, Γερμανό καθηγητή στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ο οποίος θεωρείται ως ένας από τους σημαντικότερους ειδήμονες στην έρευνα σχετικά με τη γερμανική Κατοχή στην Ελλάδα. Ο Hagen Fleischer επισκέφτηκε με ομάδα φοιτητών του το 2010 το Κέντρο Ψηφιακών Συστημάτων για να γνωρίσει και να μελετήσει το αρχείο του Ολοκαυτώματος. Οι δύο συνάδελφοι κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι μια παρόμοια πρωτοβουλία με συνεντεύξεις Ελλήνων μαρτύρων της εποχής θα μπορούσε να βρει γόνιμο επιστημονικό και εκπαιδευτικό ενδιαφέρον. Στη μνημονική κουλτούρα της Ελλάδας η γερμανική Κατοχή είναι πάντα παρούσα, ωστόσο άγνωστη ως προς τις λεπτομέρειές της. Το ερευνητικό ενδιαφέρον για αυτή την ιστορική περίοδο ήταν και είναι μεγάλο. Αντίστοιχα στη Γερμανία η γνώση για τα εγκλήματα της ναζιστικής θηριωδίας στην Ελλάδα είναι από ελλιπής έως ανύπαρκτη. Την ίδια στιγμή, οι δυνατότητες μιας προφορικής αποτύπωσης της μνήμης ζώντων μαρτύρων του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου λιγοστεύουν από μέρα σε μέρα. Αυτό το γεγονός επέτεινε τον επείγοντα χαρακτήρα και τη σημασία της άμεσης εκκίνησης του Προγράμματος.

Αποφασιστικής σημασίας για την υλοποίηση ωστόσο του Προγράμματος ήταν και η αντίστοιχη χρηματοδότηση. Χάρη στη συμβολή σημαντικών πολιτικών, όπως του πρώην Προέδρου της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας Joachim Gauck και του πρώην υπουργού Εξωτερικών Frank-Walter Steinmeier, εξασφαλίστηκε εν μέρει η χρηματοδότηση του προγράμματος από το Ελληνογερμανικό Ταμείο για το Μέλλον. Το εγχείρημα χρηματοδοτήθηκε επίσης από το ελληνικό

Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, το γερμανικό Ίδρυμα Μνήμη, Ευθύνη και Μέλλον καθώς και από το Ελεύθερο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου. Εταίρος σε αυτό σχήμα είναι το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Συναγωγή Ιωαννίνων, 7.3.2014, ο πρόεδρος της Γερμανίας Χοακίμ Γκάουκ, ο τέως πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας Κάρολος Παπούλιας, με τους καθηγητές Χάγκεν Φλάισερ και Μωϋσή Ελισάφ

Το Πρόγραμμα πλαισίωσε μια διακρατική, διεπιστημονική ομάδα που αποτελούνταν από ιστορικούς επιστήμονες που ειδικεύονται στην Προφορική Ιστορία και ανέλαβαν τη σύνθεση του καταλόγου των μαρτύρων, την καταγραφή των συνεντεύξεων και την επιστημονική επεξεργασία τους. Η ομάδα αποτελούνταν επίσης από επιστήμονες της γλώσσας, που απομαγνητοφώνησαν τις συνεντεύξεις, καθώς και μεταφράστριες και μεταφραστές που απέδωσαν τις ελληνικές απομαγνητοφωνήσεις και όλα τα μεταδεδομένα στη γερμανική γλώσσα. Εξαιτίας διαφόρων ιδιαιτεροτήτων που αφορούσαν την ηλικία, τη διάλεκτο, τη συναισθηματική φόρτιση των μαρτύρων καθώς και τις προκλήσεις της προφορικής γλώσσας, όλες αυτές οι εργασίες έπρεπε να γίνουν από έμπειρους επιστήμονες. Επιστημονικά εργαστήρια και στις δύο χώρες, από τα οποία προέκυψαν οι επιστημονικές κατευθυντήριες γραμμές για κάθε βήμα του Προγράμματος (διεξαγωγή συνέντευξης, απομαγνητοφώνηση, μετάφραση, ιστορική επεξεργασία), κατέστησαν δυνατή μια ομοιομορφία

καθώς και την επίτευξη του επιθυμητού αποτελέσματος και της επιστημονικής ποιότητας του αρχείου.

Το ψηφιακό αρχείο διαθέτει μια μοντέρνα και σπονδυλωτή αρχιτεκτονική λογισμικού, η οποία έχει δημιουργηθεί μέσα από έναν πολυετή σχεδιασμό στο πλαίσιο των ερευνητικών έργων στο Κέντρο Ψηφιακών Συστημάτων του FU και προσαρμόστηκε για το νέο εγχείρημα.

Στις 02.02.2017 πραγματοποιήθηκε η παρουσίαση του προγράμματος «Μνήμες από την Κατοχή στην Ελλάδα» στην Αθήνα. Τα δύο πανεπιστήμια, το Ελεύθερο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου και το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, είχαν τη δυνατότητα να παρουσιάσουν τα πρώτα αποτελέσματα του Προγράμματος στην αίθουσα εκδηλώσεων του Πανεπιστημίου Αθηνών. Μεγάλες ημερήσιες εφημερίδες όπως η Καθημερινή, ο Ελεύθερος Τύπος, καθώς και μεγάλα τηλεοπτικά κανάλια όπως η ΕΡΤ, ο ΑΝΤ και το γερμανικό κανάλι ARD, εκπροσωπούσαν με δημοσιογράφους τους

www.occupation-memories.org/project/events/2017_02_02_project_presentatio_in_athens/index.html.

Επιστημονικές εισηγήσεις από τους διευθύνοντες και συνεργάτες του Προγράμματος
Πηγή: Αρχείο ψηφιακών μαρτυριών «Μνήμες από την Κατοχή στην Ελλάδα»

Ένα χρόνο αργότερα, στις 23 Απριλίου 2018, παρουσιάστηκε σε δημόσια εκδήλωση στο Ίδρυμα Τοπογραφία του Τρόμου στο Βερολίνο το ψηφιακό Αρχείο με τις μαρτυρίες. Παρόντες ήταν

εκπρόσωποι της πολιτικής και της επιστήμης καθώς και χρηματοδότες του προγράμματος, επιστήμονες και άτομα που δραστηριοποιούνται στο πεδίο των ελληνογερμανικών σχέσεων αλλά και ενδιαφερόμενοι πολίτες. Η απήχηση του προγράμματος στον Τύπο ήταν ευρεία και το γενικό ενδιαφέρον για τα αποτελέσματα έντονο

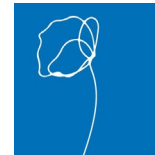
www.occupation-memories.org/aktuelles/Projektvorstellung-Berlin.html.

Ο πρώην Πρόεδρος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας Joachim Gauck πλαισιωμένος από τους μάρτυρες του Αρχείου Αργύρη Σφουντούρη και Ευστάθιο Χαϊτίδη
Πηγή: Αρχείο ψηφιακών μαρτυριών «Μνήμες από την Κατοχή στην Ελλάδα»

Σήμερα είναι εγγεγραμμένοι στο Αρχείο πάνω από 500 χρήστες, ανάμεσά τους ιστορικοί, δημοσιογράφοι, φοιτητές, μαθητές, καθηγητές και δάσκαλοι, καλλιτέχνες αλλά και πρόσωπα με γενικό ενδιαφέρον για την ιστορία της γερμανικής Κατοχής στην Ελλάδα ή ακόμα για την ιστορία της οικογένειάς τους. Παράλληλα το Αρχείο παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για φορείς από τα πεδία της μνημονικής κουλτούρας, προφορικής ιστορίας, μνημείων, ανταλλαγών νέων, εκπαιδευτικών έργων κλπ. Πολλές είναι και οι ερωτήσεις για ενδεχόμενες συνεργασίες τόσο στην Ελλάδα όσο και στη Γερμανία.

Η εξασφάλιση της βιωσιμότητας του Αρχείου, οι προοπτικές και η χρησιμότητά του ανήκουν στις επόμενες προκλήσεις του προγράμματος. Στόχος είναι η κατοχύρωση του Αρχείου ως τμήματος της κοινής ελληνογερμανικής μνημονικής κουλτούρας. Αυτό θα επιτευχθεί αφενός με τη γνωστοποίηση

και διάθεση του υλικού στις δύο χώρες και αφετέρου με τη δημιουργία συνεργασιών και συνεργειών, με τη βοήθεια των οποίων το υλικό θα εμπλουτιστεί και το εύρος δράσης του θα αυξηθεί. Επίσης, έχουν προγραμματιστεί και πρωτοβουλίες για τη συνεχή και μακρόχρονη διάδοση του αρχειακού υλικού σε μουσεία και ιστορικά μνημεία. Τέλος, ετοιμάζεται η χρήση του υλικού στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση και έρευνα τόσο στην Ελλάδα όσο και στη Γερμανία.

Στα πλαίσια των πρωτοβουλιών αυτών έχει λάβει έγκριση για χρηματοδότηση από το Υπουργείο Εξωτερικών της Γερμανίας και το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος το διετές Πρόγραμμα με τίτλο «Μνήμες από την Κατοχή στην Ελλάδα – εκπαιδευτική πλατφόρμα». Αντικείμενο του Προγράμματος αυτού είναι η δημιουργία ενός εκπαιδευτικού περιβάλλοντος, στο οποίο οι μαθήτριες και οι μαθητές των ελληνικών και των γερμανικών σχολείων θα μπορούν να μελετήσουν τη Σύγχρονη Ιστορία χρησιμοποιώντας το ψηφιακό αρχειακό υλικό και ειδικά τις συνεντεύξεις με τις αφηγήσεις ζωής των μαρτύρων σε ειδική πλατφόρμα. Οι συνεντεύξεις θα πλαισιωθούν με σχετικό συμπληρωματικό υλικό και ασκήσεις. Χάρη στον τρόπο αυτό επεξεργασίας – αφηγήσεις μνήμης με τη μορφή βιντεοσκοπημένων συνεντεύξεων – όχι μόνο θα μεταδοθούν ιστορικές γνώσεις αλλά και θα διανοιχθεί η δυνατότητα μιας κριτικής αντιπαράθεσης με τις ιστορικές πηγές. Ταυτόχρονα αυξάνεται η ικανότητα χρήσης νέων τεχνολογικών μέσων στη διδασκαλία και μάθηση.

Το εκπαιδευτικό περιβάλλον θα δημιουργηθεί παράλληλα στις δύο χώρες τόσο στα Ελληνικά όσο και στα Γερμανικά και θα προσαρμοστεί στις ιδιαιτερότητες του εκάστοτε εκπαιδευτικού συστήματος. Στόχος του προγράμματος είναι η διάδοση του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος και η ενσωμάτωσή του στο εκπαιδευτικό σύστημα της εκάστοτε χώρας μέσα από εκδηλώσεις, σεμινάρια κατάρτισης και εργαστήρια για μαθήτριες και μαθητές. Στις 2 Μαρτίου 2019 έλαβε χώρα στην Αθήνα το πρώτο επιστημονικό εργαστήριο με συμμετοχή επιστημόνων της Διδακτικής της Ιστορίας και συνεργατών του Προγράμματος με τίτλο «Οι Μνήμες από την Κατοχή στην Ελλάδα και η διδακτική τους αξιοποίηση» (Το πρόγραμμα του εργαστηρίου και οι συμβολές των συμμετεχόντων στον σύνδεσμο www.occupation-memories.org/aktuelles/Workshop_Athen.html).

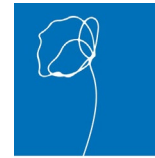
Επιθυμία των υπεύθυνων του Προγράμματος είναι συμβάλει στην ιστορική έρευνα και στις δύο χώρες με τρόπο αποτελεσματικό και βιώσιμο. Για αυτό το σκοπό θα μπορούσε το Αρχείο να βρει μεθοδολογικά χρήση και στο πλαίσιο των ελληνογερμανικών ανταλλαγών νέων. Θεωρούμε ότι η ενασχόληση με τις συνεντεύξεις των μαρτύρων στη διάρκεια των ανταλλαγών νέων μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη μιας κοινής ιστορικής μνήμης και κατανόησης της Ιστορίας. Με τη χρήση του υλικού σε κοινές εκδηλώσεις, επισκέψεις μνημείων και πολιτιστικές δραστηριότητες θα ξεπεραστούν οι προκαταλήψεις και οι παρανοήσεις και θα τεθούν κοινές βάσεις διαλόγου για τις παρούσες και τις μελλοντικές γενιές.

Γενικοί σύνδεσμοι:

<https://archive.occupation-memories.org/el>

<http://www.occupation-memories.org>

<https://www.cedis.fu-berlin.de/>

MOG

Memories of
the Occupation
in Greece

www.zwangsarbeit-archiv.de/en/bildung/lernen-mit-interviews/index.html

Το φιλμ του Προγράμματος:

http://www.occupation-memories.org/videos/gr_Projektfilm/index.html

Υλικό του Προγράμματος για τον Τύπο:

<http://www.occupation-memories.org/press/index.html>

Ενδεικτικές αναφορές του Προγράμματος και του Αρχείου στον ελληνικό Τύπο:

<https://www.kathimerini.gr/1015246/gallery/epikairothta/ellada/mnhmes-apo-thn-katoxh-sthn-ellada>

<https://www.kathimerini.gr/960710/article/epikairothta/ellada/istories-katoxhs-apo-thn-ellada-sto-verolino>

<https://www.eleftherostypos.gr/istories/75520-giati-afisame-na-yparchoyn-nazi/>

<https://www.kathimerini.gr/894664/article/epikairothta/ellada/h-fylakh-mas-vasta3e-548-ateleiwtes-meres>

Στοιχεία επικοινωνίας:

Freie Universität Berlin

University Library – Center for Digital Systems

Πρόγραμμα «Μνήμες από την Κατοχή στην Ελλάδα»

Uhlenstraße 24

14195 Berlin

Tel.: +49 (0)30 83861604

E-Mail: info@occupation-memories.org